D•N
1/4 1950

Säkerhetstjänsten och kommunisterna

Det nuvarande svaghetstillståndet beträffande skyddet mot femte kolonnen har främst tre orsaker: 1) dålig upplysning, 2) brist på klara riktlinjer, oförenligt auktoriserade av regeringen, 3) osäkerhet hos den polisiära säkerhetstjänsten bland annat på grund av bristfällig kontakt med de förhärskande demokratiska elementen inom fackföreningsrörelsen. Resultaten har blivit skrämmande och direkt livsfarliga. Därför att man inte har bjudit till att uppbåda alla goda krafter till samverkan.

Att upplysningen om sabotagefarans allvarliga innebörd är svag — långt sämre än i grannländerna, Finland inbegripet — sammanhänger uppenbart med att regeringen så påfallande hållit sig tillbaka. Detta har inverkat både på den allmänna opinionsbildningen och på dem som närmast skulle bevaka säkerhetsintressena, centralt och ute i landet. Ofta har de ingen som helst riktpunkt — vet inte om det som var förkastligt häromåret är tillåtet i år. Får man över huvud taget bedriva särskilda forskningar om en persons politiska föregående, anses det riktigt att i fråga om kommunister skjuta åt sidan vanliga anställningsregler? Så frågas vid företag efter företag — även inom försvarsväsendet —, och eftersom inga direktiv förelägger drar sig många för att "politisera". Vad skulle regeringen säga om här uppstod en öppen konflikt om anställningsreglerna? Vad säger fackförbundet och den fackliga pressen? Frågor som dessa röjer hur lös kontakten är mellan myndigheterna och de lokalt ansvariga företagsledningarna. Polisens uppgifter och befogenheter på området är vanligen okända. Somliga har hört talas om att skyddspolisen igen har börjat sysala med "kommunististor". Men hur kan det komma sig att det är så svårt att föra bevärdande ändamål dra nytta av denna kunskapskälla? — att exempelvis inte ens hemvärnet tillåts stärka sin personkontroll på det sättet eller att försäkringsrörelsens gemensamma vaktbolag (för rekrytering av nattvakter bland annat) möts av samma besked?

Det hemlighetsmakeri som nu kringvärver säkerhetstjänsten är till stora delar onödigt, i vilka tänkbara händelser direkt skadligt. Det behövs — just i nuvarande skede — en klargörande framställning av de styrandes målsättning av de praktiska riktlinjerna. Några värdefulla hemligheter behöver därför inte blottas.

För säkerhetspolisen — som ännu inte återfunnit sitt gamla namn — är detta övergångsskede särskilt påfrestande. Svårartade, allmänt kända felsteg under nazismens högkonjunktur bidrog att go säkerhetspolisen ett dåligt rykte. Annu har den inte hämtat sig från chocken i samband med Sundlerkommissionens undersökningar — reaktionen visar sig genom täta uppvaktningar i inrikesdepartementet och stor lust att "göra papper". Fullmakt skall det vara till smart sagt allting: ministerstyre i högt uppdriven form! Eftersom de allmänna fullmakterna är så oklara medför det en hel del famlande och förhalning. Därtill kommer en svårartad personalbrist. Varken kvantitativt eller kvalitativt motsvarar säkerhetspolisen de fordringar som nu ställa på den. Det måste öppnas möjligheter att special-rekrytera för uppgifter vilka i hög grad avviker från vanlig polistjänst. I år vägrade finansministern att gå med på en ytterst blygsam förstärkning. Nästa år blir det nödvändigt att genomföra en mera grundlig förbättring av arbetsvillkoren. Helst borde tjänstgörande på avdelningen redan dessförinnan genomgå en skolning, så att de får lättare att begripa tankar och stämningar inom samhällskretsar som de skall söka förbindelse med. En säkerhetsman kan annars komma att uträtta motsatsen till vad han skall: få en värdefull upplysningskälla att sluta sig i stället för att öppna sig.

Svenska arbetare har i allmänhet ingen lust att ange en kamrat från arbetsplatsen, trots att de djupt ogillar hans förehavanden. De skall ha en stark känsla av sakens betydelse för att övervinna dessa hämningar. Dessutom måste de ha förtroende för den som skall motta deras meddelanden.

Under krigsåren fanns på många håll kontakter på arbetsplatserna som var mycket värdefulla. Vid krigets slut upphörde dessa förbindelser, för närvarande ligger de i stor utsträckning nere. Undantagen från regeln — det finns viktiga undantag — endast understryker behovet av att personalkontrollen återuppbyggs med fackföreningsrörelsens hjälp. Tre vittnesbörd förtjänar återges.

Det första kommer från en man med ansvar för arbetspersonalen på ett försvarsområde av vital betydelse: "Reguljär, förtrolig förbindelse med facklig ledning som ställde sin stora personkunskap till förfogande skulle vara överlägsen." — Just på detta område har kommunisterna högst olika bedömningar från den fackliga sidan och från arbetsledningen — men vederbörande har inte känt till varandras åsikter, än mindre grunggat dem tillsammans.

Det andra vittnet talar som fackman med mångsidig erfarenhet: "Arbetsklausulerna vet ojämförligt mest. Vad som går under benämningen angivaritänat är enskilt mothjälande för de bästa bland dem — och det är sannsut rättskaffens folk man behöver. Utan samkton från fackföreningsledningen går de inte gärna med på att ge underrättelser. Annorlunda vore det om fackföreningsledningen gav sitt moraliska stöd åt samarbete med säkerhetstjänsten, så att förtroendemännen vinste att de handlade i överensstämmelse med sina ledare för bekämpande av kommunismen."

En tredje — socialdemokrat och gammal fackföreningsman — yttrar: "Det är klart att personalkontrollen skulle komma i ett grundsummare läge, om regering och fackling ledning gav bestämda parole. De praktiska anvisningarna behövde ju inte bli offentliga."

Dessa omdömen talar för sig själva. Karaske har LO och fackförbundsledningarna i vissa händerna lättare att komma sig för — de är inte så rädda att "kompromettera sig".

Fackföreningsrörelsen och hemvärnet är de två faktorer som kan ge en högt kvalificerad säkerhetstjänst den starkaste hjälpen vid bekämpandet av femte kolonnen. Engagerar sig fackföreningsrörelsen mera direkt i de ömtåliga avsnitten, är en god garanti vunnen. Det borde inte vara så svårt att nå därhän om folk fick fullt klart för sig vad det ytterst gäller. Försvarsvärden till hundratals miljoner kan på några ögonblick spolieras genom organiserat sabotage. Fartyg sänds i djupet med laster oumbärliga för folkförsörjningen. Järnvägar stoppas, stora samhällen läggs i mörker — det är kominformagenterna som i ett kritiskt ögonblick söker framkalla kaos och sammanbrott. Förberedelserna är i gång redan nu på plats efter plats. All denna förstörelse kan ske på grund av vår bristande vaksamhet.

Det är sannerligen ingen demokratisk förpliktelse att släppa fram demokratins lömskaste motståndare till sabotagemålen.

Demokratin har möjligheter att försvara sig, det gäller bara att ta vara på dem. Undantagslagar passar inte här, har inte heller förordats. Vad som behövs är den svenska demokratins självförsvar med goda demokratiska medel.

Föregående artiklar i denna serie, "Den ryska agenturen i Sverige", som nu avslutas, har stått införda i Dagens Nyheters A-upplaga 18/3, 20/3, 21/3, 22/3, 26/3, 27/3, 29/3, 31/3.

Nu på Dramatens stora scen

Hus med dubbel ingång

Komedi av Calderón

Till svenska av
Hjalmar Gullberg
och
Ivar Harrie

3:75

CLEERUPS

Spårvägens affärer

Trafikanterna på Stockholms spårvägs- och busslinjer får en sämre service nu än de fick före kriget. Även utbyggandet av trafikmedlen till nya bostadsområden har skett i långsammare takt än stockholmarna var vana vid på 1930-talet. Samtidigt går det kommunägda spårvägsbolaget med större förluster än någonsin, förluster som staden får betala i efterhand. Bägge förhållandena är välkända, ingetdera är tillfredsställande. De står också i samband med varandra: trycket från det väldiga underskottet tvingar bolagsledningen att bedöma rimliga men kostsamma trafikantönskemål hårdare än förr, hårdare än som kan vara riktigt hos ett kommunalt organ för service åt allmänheten. Man hoppas att denna situation skall vändas till det bättre "av sig självt" — när "tunnelbanan en gång blir i huvudsak färdig. I väntan på detta är spårvägsbolagsledningen för den framtida tunnelbanedriften en belastning; andra belastningar på driftsekonomin kommer från specialarbetare som staden åtagit sig att lägga bolaget.

En lättnad i denna situation kan tydligen inte åstadkommas på annat sätt än att staden befriar bolaget från utgifter som rättvisligen eller lämpligen bör bäras direkt av skattebetalarna. Sker detta får bolagsledningen mera gynnsamma förutsättningar att fullgöra stadens förpliktelser gentemot trafikanterna. Det är den tankegång som folkpartirna i stadsfullmäktige — å hela folkpartigruppens vägnar — utvecklade vid torsdagens sammanträde. Det väsentliga i framställningen är att den innebär ett löfte om stöd åt spårvägsstyrelsen för att snart genomföra den standardförbättring på trafiken och den omfördelning av kostnaderna som måste ligga i företagets lika väl som i trafikanternas intresse.

Ordföranden i spårvägsstyrelsen, borgarrådet Mehr, har skyndat sig att betyga bolagsledningens stora intresse för de av folkpartiet angivna reformerna. Man skulle då väntat sig att han också skulle uttryckt sin tacksamhet över det stöd han fått. Sakligt inställda personer brukar nämligen uppskatta en saklig analutning till sina strävanden. Hr Mehr är emellertid en mycket ivrig man, och i sin iver har han tvärtom folkpartiframställden till en prestigefråga. I uttalanden för Aftontidningen och Aftonbladet på fredagen finner han det "egendomligt" att folkpartiet framkar driva fram reformer beträffande trafikföretaget "sedan spårvägsstyrelsen redan fattat ett sådant beslut". Det låter mycket stronat, men vad är det som verkligen gjorts? De tunga och hämmande belastningarna på bolagets ekonomi belystes av hr Mehr inför stadsfullmäktige den 16 maj 1949. Därvid förklarade han att "vi avse att snart uppta förhandlingar med staden beträffande fördelningen av vissa kostnader". Denna avsikt avsatte en frukt i spårvägsstyrelsen den 26 september — i form av en kommitté. Men denna har hittills, under sex månader, aldrig sammanträtt. Vad de olika framställningarna om standardhöjning på trafiklinjerna beträffar har det stora flertalet samlats på lager för gemensam bedömning, en självklart riktig åtgärd som dock rimligtvis inte kan utmynna i större förbättringar om inte de grundläggande finansförhandlingarna först lett till åtminstone preliminära resultat. Som synes: för den som följer händelseförloppet från en stol i stadsfullmäktige, stadskollegium eller spårvägsstyrelsen måste det te sig högst angeläget att driva på reformsträvandena; om något kan förefalla allmänheten egendomligt, så är det att folken givna för närmare tio månader sedan inte har konkretiserats i förslag.

Förmodligen är det insikten om detta som drivit hr Mehr till överord om det uträttade och dessutom eggat honom till ett par polemiska utflykter vilkas osaklighet han säkerligen själv inser. Vad det här gäller är dock alldeles för viktigt för att dras in i prestigesträder. Om den stora stadens arbetsliv skall fungera väl och medborgarna hinna trivsel, krävs en god trafikservice. Denna förutsätter i sin tur att trafikorganet får sin ekonomi lättad. Om dessa sakförhållanden tycks vidsträckt enighet råda. Då bör också allmänheten kunna hysa gott hopp att folkpartiframstöten snart skall utlösa verkliga resultat.

Kukelikum

är inte ovanliga i försvaret för isolationismen, men ett par särskilt vackra exempel har på senaste tiden förekommit i Stockholms-Tidningens upplysningsverksamhet. För ett par veckor sedan framhöll hr Herman Stolpe med stöd av Kant krigens olämplighet och uttryckte sin oro inför stormakternas brinnande samarbetsvilja. Menlöshetens kulminerade i den trösttande satsen: "Med alla sina fasor klargör dock kriget för miljontals människor att krigets väg är absurd, och härigenom växer fram en allt starkare vilja att göra en fredsbyggande insats". Hr Stolpe har ostridigt rätt: utan krigen ingen fredarkelse, ja, inte ens någon neutralitet.

Ett redaktionellt inlägg mot Vilhelm Moberg i går har samma ostridighet och samma förkrossande tyngd. "Annu har intet land frivilligt gått i krig, om det inte blivit angripet eller självt varit angripare", det är slutet och summan av visdomen. Endast den kommer i krig som angriper eller försvarar sig — en beaktansvärd tanke. Med ordet "frivilligt" blir tanken inte helt belysande, utan nästan svårtillgänglig.

PRESSGRANNAR

De partiellt arbetsföras problem diskuteras i en ledande artikel i socialdemokratiska ungdomsförbundets tidskrift Fyket. En viktig synpunkt i denna fråga är produktionens behov av arbetskraft:

Vad en inplacering av de s. k. partiellt arbetsföra i produktionen betyder är ekonomiska synpunkter står väl också tämligen klart. En undersökning gjord under 30-talet som för övrigt också låg till grund för socialvårdskommitténs beräkningar, utvisade att ungefär 250.000 personer skulle vara i behov av livsåldspension. Vid en senare undersökning hade antalet reducerats till 160.000. I realiteten är det dock 130.000 som behövt utnyttja denna summa. Enär det under denna tid inte skett en så kraftig nedgång i antalet partiellt arbetsföra som denna siffra tyder på, ges ingett annan förklaring än att det under den rådande högkonjunkturen varit lättare även för de partiellt arbetsföra att erhålla arbete.

De erfarenheter som därvid gjorts bör vid tillvaratas.

Svenska Morgonbladet (fp) återkommer till referatet från Författarföreningens årsmöte:

När Sv. M. för egen del återgav Bangs skildring och till denna knöt några enkla reflexioner, som varje nykter människa gör sig inför misslyckter av denna art, så får vi en tillrättavisning av — Dagens Nyheter. Både DN vet, att litteraturens från författarföreningens sammanträden skulle döljas för insyn, så hade den väl bort hemligstämpla Bangs rapport i stället för att ha referat skandala på Sv. M. Det är emellertid ganska lustigt att se, hur Bangs livfulla skildring om spyende berrar m. m. sådant ser ut dagen efter på DN:s pressgrannar:

"Vänt händer det att en eller annan av de unga författarna någon gång som andra unga män tar sig ett kvarts glas för mycket och skränar litet — för att vicka uppseende på en högtidlig svensk restaurang fordras som bekant inte så mycket. De som vässas på Författarföreningens årsmöten är emellertid framför allt en del äldre damer i förmiddagen. I Svenska Morgonbladet har dessa damer emellertid funnit sin överman."

Svampen på! pågar det heta om ett aktstycke som detta. På DN:s ledarsvdelning brukar man inte vrida för de hårda orden och de stränga domarna, när det gäller andra människor och meningsriktningar, men i detta fall reduceras allt till alla intet! Det blir hans några kvinnfolk och Sv. M., som står kvar som de stora syndarna.

Nog förstår väl Svenska Morgonbladet att det inte vurit Dagens Nyheters avsikt att försvara det tylleri som en eller annan kan ha gjort sig skyldig till på Författarföreningens sammankomster. Vad Dagens Nyheter skämtat med är Svenska Morgonbladets metod att med serisim tonfall göra dylika förseelser till föreställning för ett allmänt utfall mot de yngre författarna, ja, den unga litteraturen. Det finns en gammal regel som säger "Låt detta vara detta." Den har Svenska Morgonbladet brutit mot.

Flyglinje Nässjö—Stockholm ordnas av kapten Ahrenberg.

Nässjö får inom kort direkt flygförbindelse med Stockholm, om kapten Ahrenbergs framställning hos myndigheterna kommer att bifallas. Sportflyg från Nässjö till Stockholm för en kostnad av en enkel andraklass biljett. Kapten Ahrenberg har på frestan beställt Nässjö tillsammans med byggmästaren A. Jöndell i staden, varvid bland annat diskuterades möjligheten av att anlägga en bryggia vid denna sjö, där passagerarna kan embarkera sjöflygplanet. (DN, Nässjö.)

Elias Martin på Liljevalchs

MED ETT FESTLIGT jätteuppbåd av gustaviansk konst möter Nationalmuseum våren på Djurgården, där Liljevalchs konsthall upterats som annex för hela det närmaste från golv till tak med arbeten av Elias Martin och hans elever. Erik Wettergren och Ragnar Hoppe gör inom den närmaste tiden sin sorti som aktiva museimän, och en mer genomarbetad och glanfull svårdeföreställning kunde de knappast ha bjudit på än denna facinerande exposé av *Natur och människor i Gustav III:s Sverige*. Upptakten gavs redan med vinterns stora utställning av de engelska 1700-talsmästare som betytt så mycket för Elias Martin. Nu står han själv som mittfigur på scenen, och festspelets huvudregissör är Ragnar Hoppe, vår främste Martinuttolkare, som här assisterats av en rad forskare och samlare, framför allt av de båda 1700-talskonnässörerna Bengt Bernström och Martin Carlsson. Den digra katalogen, redigerad av Nils Lindhagen, upptar omkring 1.400 nummer, varav närmare två tredjedelar kommer på Elias Martins egen lott. En fin och instruktiv studie över Martins verksamhet, signerad av Hoppe, korta biografier över eleverna och en längd bilder förbjöer värdet av denna oundgängliga vägvisare i utställningslabyrinten.

Porträtt av Georg Haupt.

Elias Martins far var en av rokokons främsta möbelsnickare i Stockholm och representerras på utställningen av den elegants "liksrelidav" från Stadsmuseet. Sonen hade till att börja med planer på att gå i faderns fotspår, såsom en rad utkast till möbler och konsthantverk visar, men hans personliga egenart tog snart ut sin rätt och förde honom in på måleriet. Sin första handledare fann han härvid i Augustin Ehrensvärd, Svealorgs skapare. En kåverad utsikt över Helgandsholmen 1760 röjer redan lejonklon, och i de livfulla, nordiskt blonda utblickarna över Svealorg några år senare möter oss den unge Elias som en rutinerad utövare av oljemåleriet. Efter ett par år i Paris, som avsatte påfallande ringa spår i hans utveckling, hamnade han i England under tolv år, och det är där som hans personliga egenart öppet träder i dagen. Hogarth och Gainsborough blev två hans främsta förmönstare. Hogarths rustika figurmåleri har avsatt bestående spår i Martins genremålningar, och den saftiga interiörbilden från ett engelskt hem, där husets invånare gör sin morgontoalett i hallen under trappan med dess Priapfigur, är helt ett verk i Hogarths anda. De fritt komponerade romantiska landskapen anknyter återigen till Gainsborough och verkar nog numera med alla sina virtuosa effekter tämligen artificiella. Längt mer intresserar oss då de omedelbara naturstudierna från London eller engelsk landsbygd, och det var på den linjen som konstnären gjorde sin främsta insats även efter återkomsten till hemlandet.

Utsikt över Helgeandsholmen från Slottsbacken 1760.

Två stora figurmålningar, beställda av Gustav III, tillkom i Sverige vid början av 1780-talet. Den ena, som återger ett kungligt besök i Konstakademin, fängslar visserligen genom sina många personligt hållna porträttstudier ur den gustavianska konstnärskretsen, men sebacke, 1700-talets mest imposanta Stockholmsskildring, fascinerande som helhetsbild av den gustavianska huvudstaden och oändligt givande som detaljarbete med sitt myller av byggnader, farkyg och figurer — långt utåt Djurgården och Ladugårdslandet kan man urskilja minutiöst studerade genrescenar. Som dokument har detta mästerverk hamnat i Stadshuset, och man förvånas oneklligen över den bristfälliga vården av tavlan; vissa partier, bl. a. hela Kungsholmen, är starkt skadade, men skulle genom sakkunnig behandling säkerligen kunna återställas. I samband med utställningen har annars en hel rad Martindukar tvättats och renoverats, och man vill livligt rekommendera detta för uppfattningen av målarens kvalitéer betydelsefulla förfarande åt alla ägare av hans arbeten.

Elias Martins mångsidighet är häpnadsväckande och har aldrig tett sig så överväldigande som vid denna generalmönstring, där massor av arbeten exponeras för första gången. Som porträttmålare följer han suveränt sin egen okonventionella linje, hemfaller ibland åt en kuriös och nästan rörande dilettantism, men skapar ofta djupt besjälade personstudier, såsom porträtten av morbrodern Georg Haupt, skalden Oxenstierna eller den obeskrivligt charmerande bilden av fru Ulrica Scharp, som på sin tid lockade Levertin till en hänförd utläggning. Med åren blir Martins konst alltmer förnuftsgad, barnsfrom och förenklat expressiv, och de religiösa kompositioner som skapades av "Fader vår i Kungsbacken", för att cifera Sergel, närmar sig på ett märkligt sätt den nu så högt skattade engelsmannen Blakes naivistiska visioner.

Mest älskad har väl Martin ändå blivit som folkkonstnär på Stockholmsmaturen och det mellansvenska landskapet. Där gör han en ur både konst- och kulturhistorisk synpunkt djupt betydelsefull insats, och många av hans dukar pekar fram

2 toppsaker för deckarvännerna

John Dickson Carr
DÖRREN LÅST INIFRÅN
"Han har lyckats med det otroliga även denna gång."
Pillertrillaren i St-T
8: 25

Kenneth Millar
DE TRE VÄGARNA
"Bra skriven ... hela tiden märkvärdigt fascinerande."
Per Kellberg i Expressen
8: 50

BONNIERS

250.000 – 250.000

LKP

Den 11 april kan Ni vinna

250.000

för endast 11: 20

och nästa chans kommer redan i oktober.

Tisdagen den 11 april är det dragning på 1944 års premieobligationer. Köper Ni och behåller en sådan obligation hos oss så kostar det 2:25 per halvår i lånesvgift. Endast vid första inbetalningen tillkommer kr. 8:50 för köpet av obligationen.

Du är 10 dagar kvar till den 11 april. Sänd därför in 11:20 på postanvisning eller postgiro 479 4 dag. Vi sända Er då omgående lånebevis med obligationsnummer.

LÅNEKASSAN FÖR PREMIEOBLIGATIONER AB

Klarabergsg. 60 - Stockholm, Postgirokonto 479
Postadress: Box 369. Tel. 23 19 90.

250.000 – 250.000 – 250.000 – 250.000 – 250.000

Flyg med
SABENA
DET BELGISKA FLYGBOLAGET
till
Internationella mässan i Brüssel
29 april — 14 maj 1950

- 105.000 kvadratmeter
- över 4.000 utställare
- 30 deltagande nationer
- över en miljon besökare

Upplysningar:
Alla resebyråer eller skriv till Administration of BRUSSELS INTERNATIONAL FAIR — Palais du Centenaire — Bruxelles, Belgium.

Se Volkswagen i Kungsholmen — *vagnen för folk som vill framåt*
Kungsgatan 38
Utställningen öppnas i dag kl. 15⁰⁰

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.